

Особливості фрустраційних реакцій юнаків у залежності від стилю міжособистісних відносин

Анотація. У статті висвітлюються погляди на фрустраційні реакції юнаків, які залежать від стилю міжособистісних відносин. Фрустрацію кожна людина переживає по-різному. Важливо те, що один і той самий фрустратор може викликати у різних юнаків абсолютно різні реакції. Фрустрація представляє собою складний емоційно-мотиваційний стан, що виявляється розладі діяльності та спілкування, що виникає у результаті певних нездоланих труднощів, які виникають на шляху досягнення мети або є перешкодою до вирішення завдання, що є характерними для будь-якої людини. В залежності від цього була проведена методика Лірі, яка визначила рівні Актуального-я та Ідеального-я. Було виявлено відмінності між цими критеріями.

Ключові слова: фрустрація, фрустраційні реакції, міжособистісні відносини, соціалізація, толерантність.

Л.Глуговская. Особенности фрустрационных реакций юношей в зависимости от стиля межличностных отношений.

Анотация. В статье рассмотрены фрустрационные реакции юношей, которые зависят от стиля межличностных отношений. Фрустрацию каждый человек переживает по-разному. Важно то, что один и тот же фрустратор может вызвать у различных юношей совершенно разные реакции. Фрустрация представляет собой сложное эмоционально-мотивационное состояние, проявляющееся в нарушении деятельности и общения, возникающее в результате определенных непреодолимых трудностей, которые возникают на пути достижения цели или являются преградой к решению задачи, характерно для любого человека. В зависимости от этого была проведена методика Лири, которая определила уровни Актуального-я и Идеального-я, которые имели различия.

Ключивые слова: фрустрация, фрустрационные реакции, межличностные отношения, социализация, толерантность.

L.Glukovskaya. The features of frustration reactions of boys depending on the style of interpersonal relations

Abstract. The article highlights the views on the frustration reactions of young men, which depend on the style of interpersonal relationships. Everyone experiences frustration differently. It is important that the same frustrator can cause different reactions in different young men. Frustration is a complex emotional and motivational state, manifested by the disorder of activity and

communication, resulting from certain insurmountable difficulties that arise in the way of achieving the goal or are an obstacle to the solution of the problem, characteristic of any person. Depending on this, the Leary technique was carried out, which determined the level of the Actual-I and Ideal-I. Differences between these criteria were identified.

Key words: frustration, frustration reactions, interpersonal relationships, socialization, tolerance.

Постановка проблеми. Юнацький вік є доволі складним періодом життя, що визначений переходом від підліткового віку до дорослості. Саме у цьому віці в силу емоційної нестабільності проявляється особлива схильність до фрустрації, як наслідок, її переживання з різноманітними емоційними реакціями, які доволі часто мають неконструктивне спрямування.

У зв'язку з цим, **метою** нашої статті є вивчення особливостей фрустраційних реакцій юнаків в залежності від стилю міжособистісних відносин.

Результати теоретичного аналізу. Проблема фрустраційних станів та реакцій займала достойне місце у дослідженнях провідних психологів минулого сторіччя (Б. Ананьєв, К. Баркер, Ф. Василюк, Т. Дембо, Д. Доллард, К. Левін, М. Левітов, Н. Майер, С. Розенцвейг та ін.). На сучасному етапі розвитку психологічної думки питання пов'язані з фрустраційними станами та їх предикторною структурою отримало нове бачення у працях українських психологів (О. Божок, М. Вовк, Л. Кузнецова, С. Прахова, А. Шамне та ін.)

Більшістю дослідників фрустрація розуміється як психічний стан людини, що викликається об'єктивно непереборними або суб'єктивно так сприймаємими труднощами, які виникають на шляху досягнення мети або є перепорою до вирішення завдання. Фрустрація часто інтерпретується як своєрідний стан переживання певної життєвої невдачі [5].

У ряді досліджень фрустрація характеризується саме як негативний психічний стан. Як відмічає Н. Левітов, фрустрація представляє собою складний емоційно-мотиваційний стан, що виражається у дезорганізації свідомості, діяльності та спілкування, що виникає у результаті тривалого блокування цілеспрямованої поведінки спровокованої суб'єктивно усвідомлюваними чи об'єктивно нездоланими труднощами [4].

Дослідник Ф. Василюк відносить фрустрацію до категорії реакцій на екстремальні життєві ситуації, конфлікти й кризи. Він наголошує на тому, що якщо виникає фрустрація, що виражається у неможливості задоволення цілі, то це означає, що все життя людини знаходиться під загрозою і це є рівноцінним життєвій кризі [2].

Е. Кіршбаум та А. Єремеева визначають наступні фрустратори: пасивні зовнішні (наприклад, фізичні перепони, віддаленість об'єкта потреби); активні зовнішні (заборони, погрози з боку оточення); пасивні внутрішні (свідомі та несвідомі комплекси, нездатність здійснити задумане); активні внутрішні (муки совісті) [3].

Ряд дослідників розрізняють реакції на фрустрацію за окремими критеріями. Зокрема, регресія, проектування, ідентифікація, апатія, пригнічення, компенсація, раціоналізація, переміщення.

Фрустрація різниться не тільки за своїм психологічним змістом або спрямованістю, але і за тривалістю. За своїми характеристиками форми психічного стану можуть бути короткими спалахами агресії або депресії, а можуть бути тривалим або постійним душевним станом [6].

В залежності від рівня толерантності, який буває низький або високий, визначається конструктивність реакції на фрустраційну ситуацію. У випадку, коли цей рівень є занадто низьким – людина реагує на дію фрустратору досить неадекватною поведінкою. Можна звернути увагу на те, що фрустраційна реакція виникає тільки в тому випадку коли почуття невдоволення досягає такого ступеню виразу, який впливає на рівень толерантності.

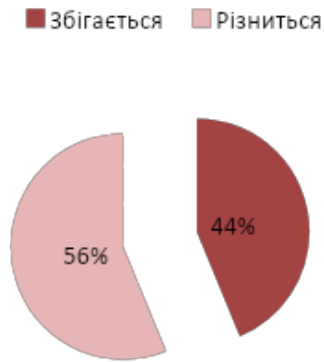
Толерантність, як і фрустрація, є змінною величиною. Різні люди можуть витримувати один і той самий рівень напруги по-різному, така витривалість багато в чому залежить від попереднього досвіду, а також від здатності передбачати найближче майбутнє. Фрустраційна толерантність сама по собі є психологічною стійкістю до дії фрустраторів, в основі якої лежить здатність до адекватної оцінки фруструючої ситуації та передбачення виходу з неї [1].

Процедура та результати експериментального дослідження. Емпіричне дослідження означеної наукової проблеми було проведено на базі Криворізького науково-технічного металургійного ліцею № 16 з учнями 10-А та 10-Б класу. Загальна вибірка дослідження – 33 учня юнацького віку.

На першому етапі дослідження з учнями була проведена методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі.

Аналізуючи данні проведеної методики Т. Лірі, яка призначена для дослідження уявлень суб'єкта про себе та своє ідеальне "Я", а також може використовуватися для вивчення взаємин у малих групах.

Кількісно-якісний аналіз даних дав можливість побачити, що значна кількість учнів (44 %) мають розбіжності між тим якими вони є на даний момент часу, та тим якими вони хотіли б бути у «ідеальному» варіанті (мал.1).

Рис. 1. Результати діагностики юнаків за методикою Т.Лірі

Ідеальні уявлення різняться у діапазоні типів (від альтруїстичного до авторитарного, від авторитарного до доброзичливого, від залежного до альтруїстичного). Це свідчить про те, що діти не достатньо розкриваються у соціумі та частково приховують свої справжні емоції та почуття.

Соціалізації має велике значення для пристосування до оточуючого середовища та специфіки провідної діяльності, що зумовлює розвиток світоглядних орієнтацій особистості у юнацькому віці, виступає своєрідною передумовою до формування особистісного розв'язання фрустраційних ситуацій.

Аналізуючи кількісно-якісні показники учнів 10-х класів по методиці «малюнкової фрустрації» С. Розенцвейга, можна побачити, що юнаки, які за першим тестом (Т.Лірі) знаходяться на межі перших чотирьох октантів, що характеризуються переважанням некомфортних тенденцій мають схильність до переважання неконструктивних фрустраційних реакцій (екстрапунітивного напрямку). Однак, при цьому відсоток учнів, які відповідали на тест С. Розенцвейга у інтропунітивній та імпульсивній манері, мають схильність до компромісної поведінки за тестом Т. Лірі.

Висновки. Відсутність достатнього досвіду у спілкуванні та юнацький максималізм часто породжують різкі та некультурні форми в спілкуванні, коли юнаки реагують один на одного грубо. Позбавлена спілкування з іншими людина може ставати озлобленою і замкнутою, агресивною, образливою, емоційно нестриманою. Це відбивається на взаєминах із соціумом, зокрема з людьми, які входять до близького оточення.

Особливу проблему становлять відносини дружби і любові, що є значимими для представників юнацького віку. Важливу роль відіграють індивідуальні особливості суб'єкта: один і той самий фрустратор може викликати у різних юнаків абсолютно різні реакції. Це залежить від характеру, темпераменту та інших факторів, що лежать в основі

детермінації фрустраційних станів учнів. При цьому, далеко не останню роль у цих процесах відіграють саме стилі міжособистісного спілкування юнаків.

Список використаної літератури

1. Асейкина Л.С. Толерантное сознание и формирование толерантных отношений (теория и практика) / Л.С. Асейкина. - сб. научно-методич. ст. / РАН Моск. психол. социальный ин-т. – М: Воронеж: Мод ЭК, 2005. – С. 50- 73.
2. Василюк Ф.Е. Психология переживаний / Ф.Е. Василюк. – М., 1984. – 200 с.
3. Киршбаум Э. И. Психические состояния / Э. И. Киршбаум, А. И. Еремеева. – Владивосток : Из-во Дальневосточного университета, 1990. – 144 с.
4. Левитов Н. Д. Фрустрация как один из видов психических состояний / Н. Д. Левитов // Вопросы психологии. – 1967. – № 6. – С. 118 – 129.
5. Лыдкова Г. М. Негативные психические состояния студентов в ситуациях с неопределенным исходом: монография / Г. М. Лыдкова. – Елабуга : Изд-во ОАО «Алмедиа», 2006. – 160 с.
6. Шамне А.В. Психологія фрустраційних станів та реакцій підлітків: теорії, проблеми, діагностика: монограф. / Шамне А. В., Прахова С. А. – К.: НУБіП України, 2018. – 278 с.